

Sisukord

32/08

Doktor Haageni preparaadid ■ Kalev Vapper	2
Wim Lamboo portreed eesti kunstnikest ■ Harry Liivrand	16
Näidates nähtamatut ■ Polina Lapõševa	20
Ameerika kalapilgu läbi ■ Ahto Külvet	28
Kanepi moefoto ■ Juhan Siil	38
Üllatav üle-pildistamine ■ Vahur Puik	48
Homefucking is Killing Prostitution ■ Taavi Eelmaa	58
Portreefotos pole olemas halba valgust ■ Rivo Sarapik	64
Kas hea või väga hea? ■ Jaanus Järva	68
Photoshop sai jälle parem ■ Jaan Sock	74
Uudised	78

Kaafefoto Jutta Kübarsepp

FOTOAJAKIRI/ESTONIAN JOURNAL OF PHOTOGRAPHY CHEESE 7. AASTAKÄIK Nr 32/2008 ISSN 1406-7668

VÄLJAANDJA/PUBLISHER: MTÜ EESTI LOOVA FOTO KESKUS

PEATOIMETAJA JA VASTUTAV VÄLJAANDJA/EDITOR-IN-CHIEF: TIIT LEPP

TOIMETAJAD/EDITORS: AHTO KÜLVET, JAAN SOKK KEELETOIMETAJA/PROOF READER: MATI PÜTSEPP

E-MAIL CHEESE@CHEESE.EE WWW.CHEESE.EE TELEFON/PHONE +372 515 4367

POSITAADRESS/MAILING ADDRESS PK 464 50002 TARTU PEAPOSTKONTOR

KUJUNDUS, KÜLJENDUS JA REPROTÖÖ/DESIGN, LAYOUT AND REPRO: TIIT LEPP TRÜKIKODA/PRINTING: AKTAPRINT

© CHEESE, 2008. AJAKIRI CHEESE ON AUTORIKAITSE OBJEKT/ALL RIGHTS RESERVED

Väljaandmist toetab:

EESTI KULTUURKAPITAL

Üllatav üle- pildistamine

Mark Klett, Byron Wolfe, 2007. Vaade Thomas Morani ja California kondoriga nr 302 (üks saja viiekümne viiest looduses pesitsevast isendist) Suure kanjoni lõunaservalt.

Paremal: Thomas Moran, üks Ameerika kuulsamaid maastikumaalijaid, visandamas Bright Angel Cove'il Arizonas. (Pool stereo-fotopaarist.) Keystone-Mast Collection, California Museum of Photography, Riverside.

Jakob von Uexküllil omailmateooria räägib muu hulgas ka liigipõhisest ajatajust. Sellest, et eri organismidel on erinev vähima pikkusega tajutav ajahükk – moment. Fotograafia pakub imelise võimaluse neid tajupiire laiendada: jälgida muutusi, mis on inimestaaju jaoks kas liiga kiired või vastupidi, hoopis aeglased. Fotoajalugu mäletab Eadweard Muybridge'i fotograafilisi liikumiseuuringuid, mis said alguse avalikuks kõneaineks olnud küsimusest, kas galopeeriva hobuse kõik neli jalga on mingil hetkel korraga õhus. Kiire säriga väikeste ajavahemike jooksul tehtud ülesvõtted võimaldasid teha nähtavaks lühemaid momente, kui inimese taju suudab eristada. Ent fotograafia abil on võimalik näitlikustada ka palju pikemaid momente, näidata muutusi, mis toimuvad aja jooksul nii sujuvalt, et kipuvad teadvustatult märkamata jääma. Sellist võimalust pakubki ülepildistamine ehk refotograafia – sama vaate uuesti pildistamine.

Nõnda loodav enne ja nüüd vastandus on inimmõtlemisele väga omane, see on eksplitsiitne opositsioon, mis laseb hõlpsamalt tekkida tähendusel ja on ühtlasi igasuguse jutustamise lähtekoht. Üksiku pildi narratiivsus võib jääda hermeetiliseks, sest narratiivsust loovad seosed ulatuvad otsapidi pildist välja ega avane sellele, kes konteksti ei tunne, ent refotograafilise pildipaari tekitatud loolisuus on kättesaadav igaühele, kes

tunneb ära sarnasuse ja märkab selle taustal muutust. Ajaloolised fotod on koos ülepildistustega tähenduse seisukohalt seega demokraatlikumad ja kommunikatiivsemad kui üksikpildid.

Kuigi fotograafiat asuti varem kujutatud kohtade ülekujutamiseks kasutama kohe, kui see leiutati, on refotograafia (*refotography*) mõiste looja Mark Klett. Geoloogi taustaga Klett ja tema kaastöölised hakkasid 1970. aastate lõpul US Geological Survey heaks töötades *Rephotographic Survey Project*'i raames üle pildistama kohti, mida sajand varem oli jäädvustatud toonaste maadeuurimisretkede käigus. Äärmise täpsusega tuvastas Klett ja tema meeskond sajakonna varasema jäädvustuse võttekohad ning pildistas samade vaadete refotod. Sajandivahetusel võeti ette n-ö Kolmas Vaatamine (projekt nimega *Third View*): nüüd pildistati kolmandat korda üle juba tuttavaid kohti, aga ka laiendati valikut, ülepildistades uusi varem jäädvustatud kohti, ja avardati dokumenteerimisalpluuaad. Lisaks ajalooliste võttekohtade täpsele kordamisele tegeleti pildistamisretkedel paralleelselt loomingulisema jäädvustamistööga ning korjati kontekstuaalset ainet (tehti heli- ja videosalvestusi, koguti isegi esemeid).

Kolmas Vaatamine oli juba ka tööprotsessi enda suhtes palju refleksiivsem. Varem jäädvustatud kohti läbi käies kerkisid refotograafide jaoks küsimu-

sed vaadete valikust, otsustest, mida nende eelkäijad olid teinud. Pildistamisväärsed valik lähtub ju lisaks fotograafide endi eelistustele kindlasti ka ajastu tähendusmuutust, sellest, mida ja miks parasjagu just näitamis- ja talletamisväärselt peetakse, millised on kaasaegse maastiku maamärgid. Sellest tuleneb ka refotograafia spetsiifiline vildakus, sest kui üle pildistatakse vaid kohti, mida on varem jäädvustatud, võivad kajastamata jääda tänapäeval keske tähendusega maastikud ja objektid.

Refotografeerides paiku (näiteks Yellowstone'i rahvuspark), millel oli aja jooksul kogunenud märkimisväärne poseerimiskogemus, ilmnes ka, et samades võttepaikades (sõna otseses mõttes samas kohas seistes) olid eri fotograafid valinud jäädvustamiseks eri vaateid, pildistamissuundi. Refotograafidele paljastusid nii uued seosed ning selleks, et neid nähtavaks teha, muutus ka ülepildistamise metoodika. Ülepildistused n-ö väljusid varasemate piltide kaadripiiridest. Refotograafid hakkasid ajaloolisi fotosid asetama kaasaegsete panoraamkollaažide sisse, pildistades ühtlasi ka pildistamist ennast: meeskonnaliikmeid, kaamera varju, varustust jms kaadrisse jättes. Nendes kollaažides saab näidata ka vanadel jäädvustustel lõõtskaamera abil teostatud perspektiivimoonutusi ja seeläbi osutada spetsiifilisele fotograafilise kujutise manipuleerimise viisile, mida on pruugitud fotomeediumi leiutamisest saadik.

Uus refotograafia hakkas tähelepanu pöörama ka maastiku efemeersetele nähtustele, mis esimese ringi ülepildistustes olid taandatud, kui võtteid korrati aluseks olevate piltide tegemise aega, ilmastiku- ja valgusolusid võimalikult täpselt kopeerides. Nüüd, vastupidi, võidi näiteks ajaloolisest pildist lähtuvat panoraamvaadet jätkata eri kellaegadel tehtud piltidega, mida seob omavahel tervikuks äratuntav ja pildist pilti jätkuv reljeef. Sel moel juhitakse tähelepanu mitmesugustele muutustele, mis keskkonnas toimuvad, sest kahtlemata on refoto üldisem eesmärk kasvatada meie teadlikkust ümbritseva keskkonna suhtes.

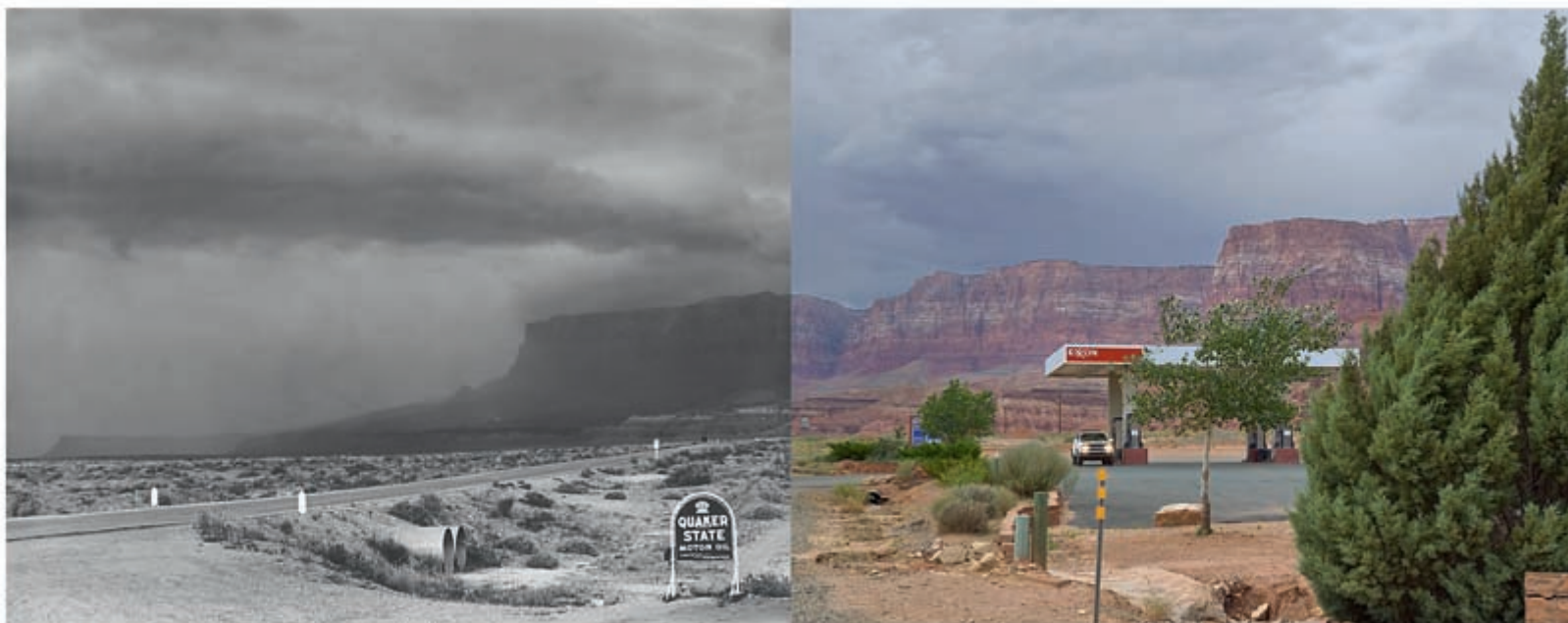
Tänapäeval, mil keskkonna- ja asukohateadlikkus on järjest enam hinda tõusmas, tundub, et Mark Klett ja tema kaaslased refotograafid olid oma projektidega justkui pioneerid, kes on näidanud suunda pealetulevale geotälgivale fotograafidearmeele.

Sajandivahetuse Kolmanda Vaatamise ekspeditsioonide reisiräpärilikes arutavad ülepildistajad veel, kas peaks ehk välja valima uusi kohti, mida jäädvustada tulevikus aset leidva ülepildistamise lähtematerjaliks, aga nüüd arvab Byron Wolfe, kes on Mark Kletti kõrval aktiivsemalt jäänud refotografeerimisega edasi tegelema, et selleks pole võib-olla tarvidust, sest tuhandete fotoamatöörade asukohainfoga varustatud jäädvustused pildijagamisportaalides ning näiteks Google'i Street View, mis kujutab endast keskkonna süstemaatilist panoraamset ülepildistamist, loovad selle algmaterjali, millele kohe kasvavadki peale uued kihid ülesvõtteid samadest kohtadest.

Ajaloolisi fotokogusid digiteeritakse kõikjal ja tehakse üha paremini ligipääsetavaks veebis, neis leiduvatele kohafotodele tänapäevaste ülepildistuste lisamine näib sageli olevat publiku loomulik reaktsioon, sest tehnoloogilised võimalused nii digifotograafia kui ka näiteks positsioneerimisvahendite näol on laialdaselt kättesaadavad. Nii oleks äärmiselt paslik refotograafia n-ö tõeliselt massidesse viia: rakendada seda pedagoogilise abivahendina koolihariduses, pakkuda välja harrastusena. Ülepildistamise tõhususes kollektiivse maastikumälu värskendaja ja kinnitajana pole põhjust kahelda. Mäluasutustel, kellele enamasti kuuluvad ajaloolised fotod meie keskkonnast, tuleb ennekõike tagada juurdepääs piltidele ning seejärel protsessi suunata ja propageerida. Eestimaa talgukorras ülepildistamine sobiks imehästi käesoleva muuseumiaasta egiidi alla.

Surprising Rephotography

There is a theory that every organism has a different minimum perceivable length of time. Photography can allow that limit to be transcended, one way – such as Eadweard Muybridge's historical study of whether a galloping horse ever completely leaves the ground – or the other. Rephotography is the practice of recreating a classic frame after a long interval, and its fascination can be greatly attributed to the fact that a "before and after" comparison is so familiar to our way of thinking. The term itself was coined by Mark Klett, who worked for the US Geological Survey in the 1970s, making new versions of old photographs for comparison. At the turn of the century, he revisited the sites for a project called Third View.

Mark Klett, Byron Wolfe, 2007. Seitsekümmend üks aastat pärast Edward Westoni pilti „Torm, Arizona“ Marble Canyonis kaubajaamas.
Vasakul: Edward Weston, 1941, Torm, Arizona. Center for Creative Photography, Tucson, Arizona.

Eadweard Muybridge, 1872.
Yosemite'i org, Moonlight'i kalju (#2). Bancroft Library, University of California, Berkeley.

Mark Klett, Byron Wolfe, 2001.
Yosemite'i org, Moonlight'i kalju, Yosemite'i rahvuspark, California.

Eadweard Muybridge, 1872.
Tutokanula, Yosemite'i org (#9). Bancroft Library, University of California, Berkeley.

Mark Klett, Byron Wolfe, 2001.
El Capitan, Yosemite'i rahvuspark, California.

Timothy O'Sullivan, u 1868.
Kaevandus Sugar Loafi kalju lähistel. United States Geological Survey.

Mark Klett, Byron Wolfe, 1998. Third View project.
Kaevanduse asukoht Sugar Loafi kalju lähistel, Virginia, Nevada. CHEESE 32/2008

Mark Klett, Byron Wolfe, 2002. Neli vaadet neljast eri ajast ja ühest rannajoonest, Tenaya järv.

Ajaloolised fotod vasakult paremale: Eadweard Muybridge, 1872. George Eastman House, Rochester, New York.

Ansel Adams, u 1942. Center for Creative Photography, University of Arizona, © Trustees of the Ansel Adams Publishing Rights Trust.

Edward Weston, 1937. Center for Creative Photography, University of Arizona, © 1981 Arizona Board of Regents.

Raampanoraam: Mäestikusääski nottimas, 2002.

Mark Klett, Byron Wolfe, 2003. Ansel Adamsi ja Carleton Watkinsi ülesvõtteid ühendav vaade Glacier Pointi vaateplatvormilt.

Ajaloolised fotod vasakult paremale: Ansel Adams, u 1935. Center for Creative Photography, University of Arizona.

Carleton E. Watkins, 1861. Center for Creative Photography, University of Arizona.

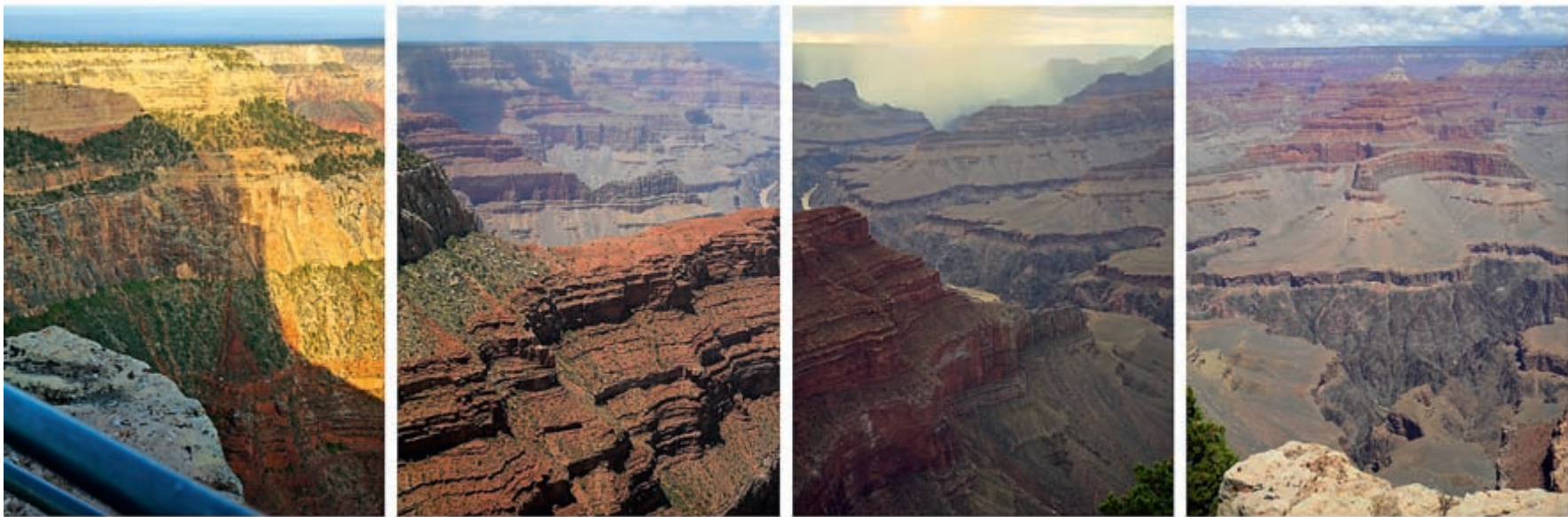
Byron Wolfe, Mark Klett, 2000. Third View project. Panoraam O'Sullivani foto „Pyramidi järv” võttepaigast.
Ajalooline foto: Timothy O'Sullivan, 1867. Kaljumoodustised, Pyramidi järv, Nevada.

Mark Klett, Mike Marshall, 2000. Panoraam William Belli foto „Suur kanjon, Colorado jõgi Paria kriigi lähistel, vaatega itta” võttekohast.
Ajalooline foto: William H. Bell, Suur kanjon, Colorado jõgi Paria kriigi lähistel, vaatega itta.

Mark Klett, Byron Wolfe, 2007. Hopi tipult kahe päeva jooksul pildistatud ja Ansel Adamsi ülesvõtet jätkav Suure kanjoni panoraam.
 Ajalooline foto paremal: Ansel Adams, 1941, Suure Kanjoni Rahvuspark, Arizona. Center for Creative Photography, Tucson, Arizona.

*Timothy O'Sullivan, 1872. United States Geological Survey.
Green Riveri künkad, Green River, Wyoming.*

*Mark Klett, Gordon Bushaw, 1979. Rephotographic Survey Project.
Castle'i kalju, Green River, Wyoming.*

*Mark Klett, Kyle Bajakian, Byron Wolfe, Toshi Ueshina, 1997.
Third View Project.
Castle'i kalju, Green River, Wyoming.*

*Timothy O'Sullivan, 1869, United States Geological Survey.
Pealkirjata.*

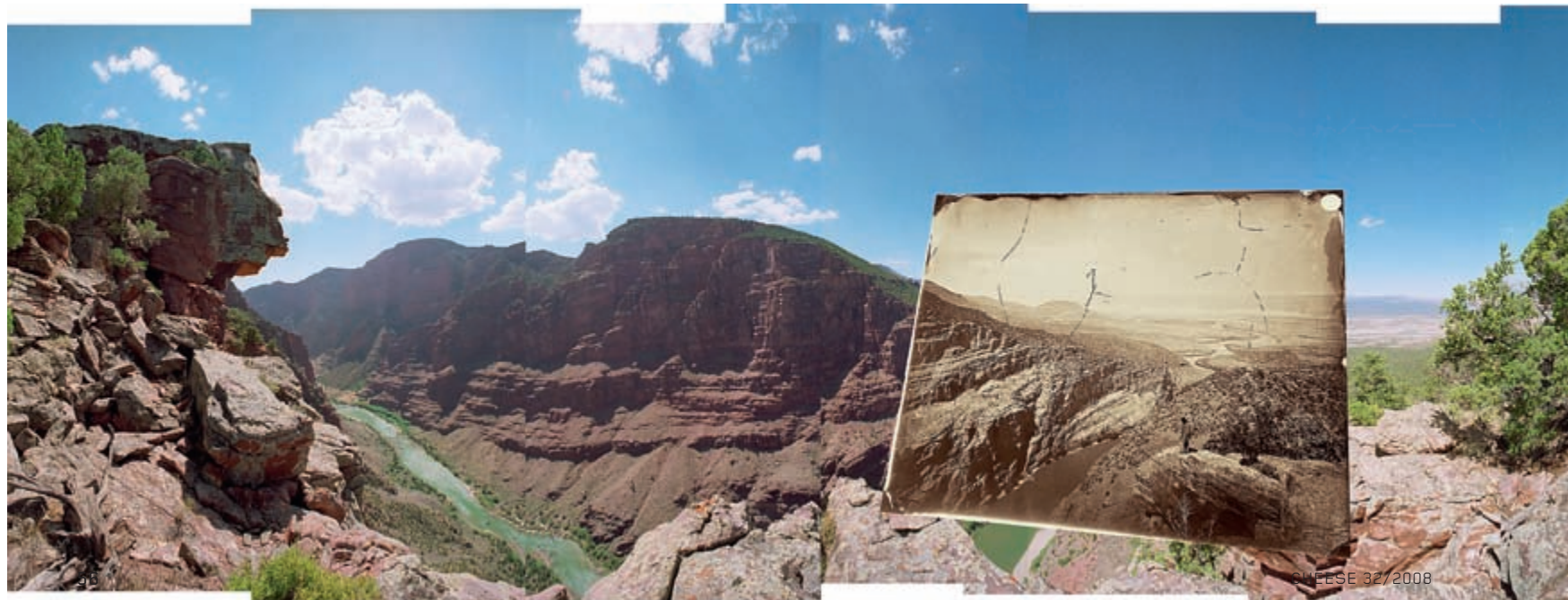
*Rick Dingus, 1978, Rephotographic Survey Project.
Storm Mountaini veehoidla, Big Cottonwoodi kanjon, Utah.*

*Mark Klett, Mike Marshall, 1999, Third View Project.
Storm Mountaini veehoidla, Big Cottonwoodi kanjon, Utah.*

*Byron Wolfe, Mark Klett, 2000, Third View project.
Panoraam O'Sullivan'i ülesvõttega Lodore'i kanjoni algusest.*

*Ajalooline foto: Timothy O'Sullivan, 1872. Browni park
Lodore'i kanjoni alguses, Lõuna-Wyoming.*

Byron Wolfe, Mark Klett, 1999, *Third View* project.
Panoraam O'Sullivan'i ülesvõttega Shoshone'i joast.

Ajalooline foto: Timothy O'Sullivan, u 1868. Shoshone'i juga, Idaho.

Byron Wolfe, Mark Klett, 2000, *Third View* project.
Panoraam O'Sullivan'i ülesvõtte „Lodore'i kanjon” võttekohast.

Ajalooline foto: Timothy O'Sullivan, 1872. Lodore'i kanjon, Green River, Wyoming.